

FIGYELŐ.

Társasági ügyek. A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1914 május 2-án *választmányi ülést* tartott.

Beöthy Zsolt elnöklete alatt jelen voltak : Ágner Lajos, Császár Elemér, Hegedüs István, Horváth János, Négyesy László, Papp Ferenc, Perényi József, Pintér Jenő, Tolnai Vilmos, Vargha Damján, Versényi György, Vértesy Jenő, Zoltvány Irén vál. tagok. Jegyző: Kéki Lajos.

1. Elnök üdvözli a megjelenteket.

2. Titkár jelentése alapján rendes taggá választott: Antal Margit, polg. isk. tan., Bártfa (aj. Mikó Stefánia); Benczik Ferenc, kegyesr. főgimn. tanár, Veszprém (aj. Perényi József); Terbócz Ilonka, Bpest (aj. Riegler Ernő); Mező Ferenc, polg. isk. igazg., Zalaszentgrót (aj. Pais Dezső); Bányai Elemér dr., hirlapíró, Budapest; Révész Andor dr. f. keresk. isk. tanár, Bpest; Baranyai Zoltán dr., f. keresk. isk. tanár, Bpest (aj. a titkár); Kádár Ilona tanár, Bpest (aj. Kardos Lajos).

Rendkívüli taggá választott: Pikkell Paula bh., Bpest (aj. Kardos Lajos.)

Az *Irodalomtörténetre* újabban előfizettek a következő könyvkereskedők: Pollacsek, Temesvár; Tóth János, Győr (2 pld.); Szél Nándor, Kecs-kemét (2 pld.); Gibbon A., Kolozsvár; Rothbaum Izraelné, Nagykőrös; Békó Gyula, Bpest; Buzárovics Gusztáv, Esztergom (2 pld.); s a következő könyvtárak: Sarajevo: magyar Főgimn. tan. könyvt.; Arad: közmív. könyvt.; Békés: ref. Főgimn. tan. könyvt.; Selmezbánya: kir. kath. főgimn. tan. könyvt.; Szamosujvár: áll. főgimn. tan. könyvt.; Zalaegerszeg: polg. leányisk. tan. könyvt.

Társaságunk tagjainak s előfizetőinek összes száma tehát: 1134.

Ebből tiszteleti tag: 2, alapító: 22, rendes: 719, rendkívüli: 52, előfizető: 339.

3. Titkár jelenti, hogy Perényi Adolf, bpesti áll. főgimn. tanár, Társaságunk rendes tagja, f. év febr. 25-én meghalt.

4. Titkár bemutatja Holzmann Károlyné sz. Pákh Berta levelét, melyben felkéri Társaságunkat, hogy képviseltesse magát Pákh Albert újból rendbehozott síremlékének és nyughelyének megáldásánál, f. évi május hó 3-án. A Társaság kegyeletes készséggel tesz eleget e kérésnek, koszorút küld a megújított síremlékre. A Társaság önként jelentkező tagjai az elnök vezetésével vesznek részt a kegyeletes ünnepélyen.

5. Pénztáros jelentést tesz a Társaság vagyoni állapotáról. Eszerint a bevétel 7915'43 kor., kiadás 4993'09 kor., pénztári maradvány 2922'34 kor. Örvendetes tudomásul szolgál.

6. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére Hegedüs István és Papp Ferenc vál. tagokat kéri fel s az ülést bezárja.

A választmányi ülést felolvasó ülés előzte meg, melynek tárgyai: 1. Pais Dezső: Kemény lelki válsága. 2. Vargha Damján: Laskai Oszvát kódexeinkben.

A Nemzeti Színház hivatása. Társaságunk alelnöke, *Szász Károly*, a képviselőház május 5-i ülésén nagyszabású beszéddel vett részt a kultuszminisztérium költségvetésének tárgyalásában. Beszédében, mely általános helyesléssel találkozott, újból s nyomatékosan hangoztatta azon eszméket, melyeknek idei közgyűlésünkön is kifejezést adott. Különösen a budapesti Nemzeti Színházat bírálta, melyben a magyar drámairodalom igazi klaszszikus színházát óhajtaná látni. A Nemzeti Színház vezetésében nem lehet elsőrangú tényező az üzleti érdek, mint a többieknél; e színháznak nemcsak a közönséges értelemben vett szórakoztatás a feladata: elengedhetetlen kötelessége az is, hogy ébren tartsa a magyar drámairodalom legkiválóbb hagyományait s ne csak a közönség ízléséhez alkalmazkodjék, hanem járuljon hozzá annak speciálisan magyar irodalmi neveléséhez is. A Nemzeti Színház nem lehet kísérletezések kiinduló pontja, főképp pedig nem dajkálhat oly kísérleteket, melyek az «egyéni stílus» örve alatt a legvadabb idegenszerűségeket lopják be nyelvünkbe. Azon válaszok közül, melyeket e nagy hatást keltő beszéd vont maga után, kétségtelenül figyelemre méltó volt a Bánffy Miklóse és a közoktatásügyi miniszter úré. De ők (különösen Bánffy) úgy fogták fel, mintha Szász Károly az írónak az egyéni stílushoz való jogát vonta volna kétségbe, holott ő tisztán a nyelvhelyesség szempontjait hangoztatta. Már pedig ebben igaza van. Az író önérzetét sértheti ugyan, ha a színház vezetősége ki akarja korrigálni a darabja nyelvét; de nincs is szó korrigálásról: vigye a darabját olyan színházba, amely tisztán a maga üzleti érdekeivel törődik; a Nemzeti Színház pedig egyszerűen ne fogadjon el olyan darabot, amelynek nyelve a helyes magyarság szempontjából kifogás alá eshet. Bizonyosak lehetünk felőle, hogy majd kikorrigálja akkor nyelvét maga az önérzetében sértékeny szerző. I. Folyóiratszemplénkben «Országgyűlési Értesítő» címszó alatt.)

G. GY.

Társaságunk kormánysegélye. Fentebb ismertetett beszédében, a tudományos társulatok segélyezéséről szólva, többek közt ezeket mondta Szász Károly: «Van egy új társaságunk is, a *M. Irodalomtört. Társaság*. Valóban irodalmi közszükséglet teremtette meg; tagjainak elsőrendű folyóiratot ad, felolvasásokat rendez, egyáltalában megbecsülhetetlen szolgálatokat végez. Az irodalomtörténet a mi legnemzetibb tudományunk... A vall. és közokt. miniszter úr segélyezte is ezt a Társaságot a múlt évben: 2000 K-át utalt ki részére... Most azt vagyok bátor kéni a miniszter úrtól, hogy, ha a Földrajzi Társaság és más érdemes társaságok megkapják a 3000 K segítséget, úgy méltóztassék ezt a 3000 K-át megadni a Történelmi Társaságnak is..., valamint az Irodalomtörténeti Társaságnak is és ez az összeg jövőre kifejezetten előirányoztassék a költségvetésben.» — Ezúttal is, mint minden lehető alkalommal, Szász Károlyban Társaságunk érdekeinek fárad-

hatalatlanul buzgó szószólóját látjuk. Hogy nekünk a kormánysegélynek évi 1000 koronával való fölemelése mit jelentene, s mit jelentene elsősorban szaktudományunk érdekének: megítélhetik olvasóink abból, hogy akkor a mostani négyíves füzetek helyett már a jövő évtől kezdve ötíveseket adhatnánk. Szükségét éreztük annak, hogy olvasóinkkal is közöljük, mint fáradozik alelnökünk ezidőszereint is Társaságunk érdekében, s meg vagyunk győződve róla, hogy valamennyien hálás elismeréssel veszik ezt tudomásul.

Pákh Albert sírjánál. A Vasárnapi Ujság alapítójának, a jeles humoristának, Petőfi minden tiszteletre méltó barátjának halála után már három évvel, 1870-ben, díszes síremléket emelt hamvai fölé olvasóinak kegyelete. A sírbolt s a síremlék a többszöri tatarozások ellenére is igen megrongálódott, a család azonban gondoskodott róla, hogy Pákh Albert nyugvóhelye rendbe hozassék s az ekként megújított sírt s a benne nyugvó hamvakat f. évi május hó 3-án Kacziány János ev. esperessel ünnepélyesen megáldatta. Pákh Albert unokahúga, Holzmann Károlyné szül. Pákh Berta, Társaságunkat is meghívta e kegyeletes alkalomhoz s Beöthy Zsolt és Szász Károly köré csoportosulva, Társaságunkat a tagok szép száma képviselte. Az Akadémia nevében Heinrich Gusztáv, a Kisfaludy-Társaság nevében Beöthy Zsolt, a Petőfi-Társaság megbízásából Ferenczi Zoltán, a Vasárnapi Ujság képviselőjében Schöpflin Aladár tett koszorút a sirra. Társaságunk koszorúját Szász Károly tette le kegyeletes melegségű beszéd kíséretében.

M. J.

A szerkesztőhöz beküldött könyvek jegyzéke.

Loósz István: Ady Endre lírája tükrében. Szabadka, 1914. 92 l. A szerző kiadása. Ára 2 korona.

Szerző, aki eddig főképp Kemény Zsigmondról szóló derék forráskutatásaival tett szolgálatot a tudománynak, ezúttal a mai magyar líra legemlegettebb alakjának költészetét tette tanulmánya tárgyává. Ady neve — úgymond — ma már annyira benne él a köztudatban, hogy méltán tarthat számot a tárgyilagos megítélésre. Ezt pedig úgy véli leginkább megközelíthetőnek, ha költészete gondolatvilágába vezeti az olvasót. Fejtöge-téseinek végső eredménye, hogy «Ady költői tehetségének nagyságát és sok tekintetben mutatkozó eredetiségét senki sem vonhatja kétségbe». A részletek során megtudjuk, hogy maga a költő Vajdát tartja elődjének, de erősebb rokonszeny fűzi Csokonaihoz és Petőfihez is. Zavaros közéletünk mindennél jobban foglalkoztatja. Legújabb verskötetének túlnyomó része politikai költemény, melyekben közállapotainkat ostorozza vagy a proletárság szószólójaként lép fel. Szívesen fordul multunk azon alakjai felé, akiket koruk félreismert, vagy nem értett meg. Történelmünknek főképen azok a mozzanatai érdeklik, melyekből a multak bűneinek átka tette serkentheti a jövő harcosait. A magyarság eszményét önmagában

látja megtestesítve. Hibáink korholása nem szokatlan jelenség irodalmi életünkben. A mult költői és Ady között azonban e tekintetben nagy a különbség. Amazoknál a javító program és célzat nem kétséges, Adynál a világos cél csak a rombolás útját jelöli meg, de hogy mit kell a romokon építeni, afelől bizonytalanságban hagy. Az ő különleges világfelfogásának gyökere a züllésnek indult birtokos magyar középosztály elégedetlenségének talajából ered. Ady általában a meglepetések költője. Hazafisága, ha osztálygyűlöletet és harcot hirdet is, fajszeretéből fakad. Hisz abban, hogy törekvései megvalósulnak. Költészetének egyik sajátága, hogy szereti magát szembeállítani a régibb költői irány híveivel, akiket lenéz. E magatartását megérteti a francia dekadensek hatása, bár az ilyfajta találkozások a hasonló lelki berendezésre is visszavezethetők. A rafináltság és népies egyszerűség együvékerülése ugyanabban a költeményben szintén egyik jellemző vonása. Szerelmi lírája a költő beteges érzékiségének hajtása, bár olykor nemesebb hangokat is hallat. A pénz és gyönyörvágy s a mámor érzései nagy realizmussal szólalnak meg lantján. Szereti a tudattalan ösztönélet lelki folyamatait képekben megrögzíteni. Ady elsősorban szimbolista költő. Megelevenítő szimbolizmusa még a halálnak is életet tud adni. Szinte muzsája a halál. Világfelfogására nézve feltűnő, hogy a keresztény felfogás nála csaknem egészen figyelmen kívül marad. Az ő hitvallása a mindenséget betöltő életakarát. Az újjászületés gondolata nála csak az érzéki létformának a multba s jövőbe való kitolását jelenti. Az istenfogalom Ady gondolkodásában nem valami metafizikai eszme. Bűnbánata utalattal tölti el lelkét eddigi bűnös élete miatt. Utolsóelőtti köteteiben újszerű és rokonszenves vonás háborgó lelkének rezignációja és a tisztultabb életörömök keresése. Lelki fejlődésében sok nietschei vonás van. A gyönyöröket hajszólo és a maga übermenschvöltától megittasodott Ady telve van Nietsche-féle reminiscentiákkal. Különösködő egyénisége rányomja bélyegét költői-nyelvére is. Egyszer paraszatosan pongyola, máskor étheri finomságaival lep meg. Költői nyelvé a kifejezés módjában bizonyos egyformaság jellemzi. Igazi eredetisége a szóelemek összerakásának újságában van és abban, hogy ő nem fogalmakkal dolgozik, de képekben gondolkozik. Képei tágkörűek; a kultura majd minden vívmánya szerepel köztük. Legkedvesebb és leggazdagabb nyelvi eszköze: a szóösszetétel. Stílusa mozaikszerűen szakadozott. Verstechnikájában ütem-tagozódás helyett csak a meghatározott szótagszám ad a sor-nak formát, azáltal, hogy a sorok ugyanegy versben egyformán szerkesztett strófákba tömörülnek.

Ime a tanulmány gondolatmenete, melynek megállapításait lehetőség az eredeti fogalmazásban próbáltuk összefoglalni s amelynek egyes pontjait szerző megfelelő utalásokkal erősíti és világítja meg. E vázlatos ismertetésből is látni, amiről a könyv elolvasása után mindenki meggyőződhetik, hogy írója kimerítően és komoly elmélyedéssel foglalkozott tárgyával, ismeri a kérdésre vonatkozó irodalmat s tisztában van a kritikai tárgyilagosság követelményeivel. Horváth Jánosnak Adyról szóló jeles tanulmánya után (melynek kitünően megalapozott fejtegetései, mint látható,

szerző is jól ismeri) természetesen kevés újat mond. Munkája azonban így sem mondható fölöslegesnek, főképp ha népszerűsítő előadására gondolunk, meg arra, hogy Horváth dolgozatának megjelenése óta már több év telt el, melyeknek költői termését hőseivel kapcsolatban Loósz István szintén figyelembe vette.

V. M.

Minay Lajos: Erdélyi János (1814—1868). Budapest, 1914. 90 lap. Lampel R. Ára 2 korona.

Szellemi életünk egyik jelentős alakjának emlékezetét újíttja meg az a kis könyv, melyben Minay Lajos az Erdélyi János életére és működésére vonatkozó adatokat állította össze. Szerző, akit büszkeséggel tölt el az a tudat, hogy irodalmunk e derék munkását az ő családja fészke, Ung vármegye szülőltének mondhatja, mintegy a kegyelet oltárán óhajt áldozni a nagy férfiú születésének százéves fordulója alkalmából. Nemes indítékával összhangban, nagy szeretettel vezeti végig az olvasót hőse pályáján, céljához képest mindenütt inkább csak érintve vagy jelezve, mint kifejezve a főbb mozzanatok jelentőségét. Maga említi, hogy munkája nem annyira kifejtő és magyarázó, mint inkább összefoglaló dolgozat. Arra törekedett — úgymond — hogy benne a történeti előadás uralkodjék és jellemző vonása a hűség s befejezettség legyen. Kétségtelen, hogy műve, mely előtt a nagy író fiának, Erdélyi Pálnak bevezető sorai olvashatók, nem merítette ki a tárgyjal kapcsolatos kérdéseket. Minthogy azonban ezt a szerző maga is tudja, sőt nyíltan meg is mondja, a bíráló részéről csak ünneprontó fontoskodás lenne ennek újból való hangsúlyozása.

V. M.

Velics László S. J.: Vázlatok a magyar jezsuiták multjából. I—III. füzet. Budapest, 1912—1914. 130+162+132 l. Szent István-Társulat kiadása.

Ez a munka kettős beosztású. Korszakanként tárgyalja a jezsuita-rend történetét hazánkban s ezzel párhuzamban adja a kiválóbb régi magyar jezsuitáknak nagy gonddal megrajzolt jellemképeit. A régi jezsuiták története szorosan egybeforrt hazánk művelődésének, tudományos életének és irodalmának fejlődésével. Épp azért ezek az életrajzok közelebbről érdekelik az irodalomtörténettel foglalkozókat is. Szerző azonfelül az egyes kötetek végén külön is összefoglalja a jezsuiták irodalmi tevékenységét. Legrészletesebb ez az áttekintés a III. füzet végén, ahol szakok szerint vázolja a XVIII. századi jezsuiták irodalmi működését. A nevezetesebb írónak méltatásában többnyire a Pintér-féle irodalomtörténet szerint igazodik.

Szerző — úgy látszik — legalább részben már régebben írta munkáját s a jezsuita-rend visszaállításának (1814 augusztus 7.) százéves fordulója szolgáltattott most alkalmat a kiadására. Így Pázmányra és Szántó Istvánra vonatkozó néhány újabb adatot a szövegben már nem értékesíthetett és csak a mű végén utal ezekre. Helyenként más fejezeteket is ki lehetne még egészíteni egy-egy újabb adattal.

TIMÁR KÁLMÁN.

André Leval : Une poésie française en l'honneur de François Rákóczi. Réimprimée par — Budapest, 1914. 13 l. Ranschburg.

Bibliofil kiadása, hollandi papíron, D. Fournaux abbé 1714-ben Párisban megjelent munkájának: «Le prince Ragotzi ou le Modèle d'un véritable héros.» Az alexandrinokban írt vers klasszikus stílusban és reminiscentiákkal dicsőíti Rákóczit. Érzelmei, mint Leval megjegyzi, egyszersmind kifejezik XIV. Lajos udvarának a fölfogását.

Z. 13.

Új könyvek és füzetek. — *Péchi Simon szombatos imádságos könyve.* Közzéteszik: Guttman Mihály és Harmos Sándor. Budapest, 1914. VI + 488 l. Kiadja az Izr. Magyar Irodalmi Társulat. — *Hagyományok.* Borbély Mihály mondása után. Leírta és jegyzetekkel ellátta: Kálmány Lajos. II. köt. VIII + 210 l. Kiadja a Néphagyományokat-gyűjtő Társaság. Ára 3 kor. — *Benedetto Croce : Esztétika.* Elmélet és történet. A negyedik átnézett kiadás után fordította: Kiss Ernő. Budapest. XVI + 496 l. Rényi Károly kiadása. Ára 15 kor. — *Árkosi Ferenczi Kálmán : Guzsajásban.* Elbeszélések. Budapest, 1914. 244 l. Franklin-Társulat. Ára 4 kor. — *Biró Lajos : A Serpolette.* Budapest, 1914. 184 l. Athenaeum-kiadás. Ára 3:50 kor. — *Wildenbruch : A boszorkány dala s egyéb balladák.* Budapest, 1914. 72 l. Franklin-Társulat. — *Persán Kálmán : Az új egyetemek és könyvtáraik.* Kolozsvár, 1914. 18 l. — *Éltes Máttyás : A gyermeki intelligencia vizsgálata.* Budapest, 1914. 132 l. Athenaeum-kiadás. Ára 4:50 kor. — *Moravcsik Gyula : A csodaszarvas mondája a bizánci íróknál.* Budapest, 1914. 29 l. (Kny. az E. Ph. K-ből.) — *Husztiné Révhegyi Rózsi : Eötvös esztetikai álláspontja.* Budapest, 1914. 12 l. (Kny. a Bp. Szemléből.) — *Vértessy Jenő : Macbeth Rómában.* Budapest, 1914. 16 l. (Kny. a Célből.) — *Szegfű Gyula : Felelet a Száműzött Rákóczi dolgában.* Budapest, 1914. 12 l. (Kny. az Akadémiai Értesítőből.) — *Úpor Geyza : A naukratiszi kereszték.* Elbeszélés. Temesvár, 1914. 40 l. (Kny. a Temesvári Hírlapból.) — *Járosy Dezső : Giuseppe Verdi.* 10 l. (Kny. a Magyar Kultúrából.) — *Olcso Jókai.* 191—200. A lélekidomár. Regény. Öt kötet. Révai-kiadás. Ára 4 kor. — *Magyar Könyvtár.* 740—742. Colehy-Knoblauch : Az igazgató úr. Ford.: Mikes Lajos. 743. Lakatos László : Lancelot és egyéb történetek. 744—745. Hal Godfrey : Miss Semaphore megifjodásának csodás története. Ford.: Benedek Marcell. — *Olcso Könyvtár.* 1742—45. Márki Sándor : Történet és történetírás. Ára 80 fill. — *Brandes : Korok, emberek, irások.* Ford. Lengyel Géza. Budapest, 1914. 344 l. Révai-kiadás. Ára 1:90 kor. — *E. M. Dell : A sas útja.* Ford. Katinszky Beatrice. Budapest, 1914. 444 l. Athenaeum-kiadás. Ára 1:90 kor. — *Svante Arrhenius : A világegyetem élete.* Ford.: Polgár Gyula. Budapest, 1914. 238 l. Franklin-Társulat. Ára 2 kor. — *G. L. Strachey : A francia irodalom főirányai.* Átdolgozta Schöpflin Aladár. Budapest, 1914. 168 l. Franklin-Társulat. Ára 1:60 kor.